प्रतिज्ञापत्र

"शंकरराव खरात यांच्या कथासाहित्यातील भटक्या-विमुक्तांच्या जीवनाचे चित्रण" या विषयावरील सदरची प्रबंधिका मी शिवाजी विद्यापीठाच्या एम्.फिल. (मराठी) या परीक्षेसाठी लिहिली आहे. ही प्रबंधिका अथवा तिचा कोणताही भाग मी अन्यत्र कोठेही, कोणत्याही परीक्षेसाठी सादर केलेली नाही.

Dalvi
दिपककुमार वळवी
(अभ्यासक)

कोल्हापूर.
दिनांक: २८/०६/२००९.

*****

BARR. BALASAHEB KHARDEKAR LIBRARY
SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

प्रमाणपत्र

श्री. दिपककुमार करणसिंग वळवी यांनी "शंकरराव खरात यांच्या कथासाहित्यातील भटक्या-विमुक्तांच्या जीवनाचे चित्रण" या विषयावर माझ्या मार्गदर्शनाने ही प्रबंधिका स्वतःच पूर्ण केली आहे. ही प्रबंधिका विद्यापीठाच्या एम्.फिल्. (मराठी) पदवीसाठी सादर करण्यास मी अनुमती देत आहे. त्यांचे शोध प्रबंधिकेचे काम पूर्णावस्थेत आहे व तो सादर करण्यास काहीही अडथळा नाही याची मला खात्री आहे.

कोल्हापूर.
दिनांक:

प्रा.डॉ. विश्वनाथ शिंदे 28/6/2001
(मार्गदर्शक)

*****

ऋ ण नि र्दे श

"शंकरराव खरात यांच्या कथासाहित्यातील भटक्या-विमुक्तांच्या जीवनाचे चित्रण" हा विषय एम्.फिल्. च्या शोधप्रबंधासाठी निवडण्यासाठी मराठी विभाग प्रमुख, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्याशी प्रत्यक्ष चर्चा करून विषय निश्चित केला गेला.

यु.जी.सी. नेट आणि सेट या परीक्षांचा अभ्यास करत असताना शंकरराव खरात यांचे कथासंग्रह काळजीपूर्वक वाचल्यानंतर त्यांच्या कथेतील सामाजिक व्याप्तीची कल्पना आली. 'सांगावा', 'तडीपार', 'गावशिव', 'बारा बलुतेदार', 'आडगावचं पाणी' या खरातांच्या कथासंग्रहांचे काळजीपूर्वक अध्ययन केल्यानंतर भटक्या-विमुक्त जातीजमातींची इतक्या विस्तृत व वास्तव चित्रणातून मांडणी करणारे शंकरराव खरात हे एकेमेव कथाकार आहेत, याची जाणीव झाली. शंकरराव खरात यांच्या कथांमधून येणारे समाजजीवन अभ्यासल्यानंतर भटक्या-विमुक्तांच्या सामाजिक जीवनाबद्दल मनात जिव्हाळा निर्माण झाला. त्यावेळी या भटक्या विमुक्तांच्या जीवनाच्या चित्रणाबद्दल भविष्यात कधीतरी आपण लिहिलं पाहिजे असा विचार मनात आला. 'आज इथं उद्या तिथं' अशा पध्दतीने जीवन जगणाऱ्या भटक्या-विमुक्तांना खरातांनी इतक्या विस्तृतपणे आपल्या कथा साहित्यात शब्दबध्द करून सुध्दा त्यांच्या या सामाजिक जाणिवेची कोणी दखल घेतली नाही. याचे स्मरण कायम मनात होते. त्याचवेळी मनाशी खूणगाठ बांधली आणि एम्.फिल्. च्या पदवीप्रबंधासाठी "शंकरराव खरात यांच्या कथासाहित्यातील भटक्या विमुक्तांच्या जीवनाचे चित्रण" या विषयाची निवड करून डॉ. विश्वनाथ शिंदे यांच्या मार्गदर्शनाखाली शंकरराव खरातांच्या कथेतील भटक्या विमुक्तांच्या जीवनाचे चित्रण मांडण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न केला आहे.

प्रस्तुत विषयाचा अभ्यास करताना विषयाची निवड करण्यापासून ते प्रबंधाला पूर्णत्व देण्यापर्यंत माझे मार्गदर्शक आदरणीय डॉ. विश्वनाथ का. शिंदे, मराठी विभाग प्रमुख, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांनी केलेल्या मार्गदर्शनामुळे व वेळोवेळी प्रबंध पूर्ण करण्यासाठी दिलेल्या प्रेरणेमुळे हा प्रबंध पूर्ण होऊ शकला. त्यांचा सदैव ऋणी राहणे मी माझे प्रथम कर्तव्य समजतो.

शोधनिबंधाचा अभ्यास करताना माझे प्रिय मित्र प्रा. धम्मपाल रत्नाकर, मराठी विभाग प्रमुख, श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर यांनी उपलब्ध करून दिलेल्या पुस्तकाचा त्यांच्या मार्गदर्शनाचा मला उपयोग झाला. त्याबद्दल त्यांचा आभारी आहे.

शोधनिबंधाचा अभ्यास करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य, डॉ. डी.आर. मोरे, सहकारी प्राध्यापक, प्रा. राजेखान शान-ए-दिवाण, प्रा. वडगावे, प्राध्यापिका रजनी भागवत,

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

प्रा. मल्हारराव सुर्यवंशी, प्रा. मुकुंद कांबळे, प्रा. अरूण कांबळे, प्रा. राजेंद्र कांबळे यांचाही मी आभारी आहे.

शोधनिबंधाचा अभ्यास करताना आवश्यक महत्त्वाची अशी संदर्भ पुस्तके मिळवून देण्यासाठी सहकार्य करणारे, सहाय्यक ग्रंथपाल बिभीषण धावारे, ग्रंथालयीन कर्मचारी आनंदा शिंदे , रवि चपाले, विजय लाड, धोंडीराम पाटील तसेच ग्रंथालय राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर, करवीर नगरवाचन मंदिर, कोल्हापूर, ग्रंथालय, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर इत्यादी ठिकाणी उपलब्ध असलेल्या संदर्भ पुस्तकांचे, मला अमोल सहकार्य लाभले त्या सर्व ग्रंथपालांच्या सहकार्याबद्दल मी कृतज्ञ आहे.

\- दिपककुमार करणसिंग वळवी.

*****

अ नु क्र म णि का

प्रकरण क्रमांक	प्रकरणाचे नांव	पृष्ठ क्रमांक
प्रकरण पहिले -	विमुक्त जाती व भटक्या जमातींची सांस्कृतिक परंपरा	१ ते ३५
प्रकरण दुसरे -	मराठी साहित्यातील भटक्या-विमुक्त जातीजमातींचे चित्रण	३६ ते ६२
प्रकरण तिसरे -	शंकरराव खरात यांच्या कथेतील जीवनदर्शन	६३ ते १०५
प्रकरण चौथे -	शंकरराव खरात यांच्या कथेचे विशेष	१०६ ते १३३
प्रकरण पाचवे -	उ प सं हा र	१३४ ते १५५
	• संदर्भ ग्रंथ सूची	१५३ ते १५५
	• साधन ग्रंथ सूची	१५६
	• कोश वाङ्मय	१५७
	• नियतकालिके	१५७

*****